

НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА УСУНЕННЯ НЕРІВНОМІРНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

А. В. Бурдун,

аспірант кафедри економічної теорії і фінансів, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

У статті з'ясовані підходи щодо узагальнення проблем нерівномірного розвитку територій. Визначені напрями державної політики, які направлені на підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України.

In the articles found out approaches are in relation to generalization of European experience of development of territories. Certainly essence and directions of government control of development of regions.

ВСТУП

Важливими аспектами державної політики розвитку територій є деякі фундаментальні особливості економічного розвитку самих територій як об'єкта управління, а саме: нелінійність, нерівномірність, невизначеність, альтернативність. Ці особливості визначаються ключовою роллю інноваційних підходів у забезпеченні сучасного економічного росту.

У сучасних умовах політика розвитку регіонів України повинна забезпечити формування ініціюючого імпульсу підйому інноваційно-інвестиційної активності, необхідного для виходу економіки на траєкторію стійкого соціально-економічного зростання.

У процесі дослідження було узагальнено розробки видатних вчених, як П. Бофінгер, Н.Д. Кондратьєв, Г. Слассбек, А. Хоффманн, Й. Шумпетер.

Приділяючи належну увагу їх практичній і науковій діяльності, слід зазначити, що всі роботи сконцентровані, головним чином, на теоретичних аспектах регулювання соціально-економічного розвитку.

Залишається не вивчене таке важливе питання як регулювання нерівномірності економічного розвитку окремих територій.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є з'ясування підходів щодо узагальнення проблем нерівномірного розвитку територій, а також визначення напрямів державної політики, які направлені на підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виходячи із закономірностей нерівномірного соціально-економічного розвитку окремих регіонів, представляється доцільним застосування наступного алгоритму розробки прогнозу й сценаріїв державної політики на середньостроковий перспективу.

1. Аналіз наявних можливостей подолання депресії на основі впровадження нових технологій, поліпшення органі-

зації виробництва, підвищення ефективності використання наявних ресурсів. Світовий досвід успішних структурних змін в економіці доводить, що ключовим аспектом політики подолання депресії є підтримка потенційно конкурентоспроможних регіонів національної економіки, які можуть бути носіями економічного росту в масштабах світового ринку [1, 2, 4, 5].

Українська економіка має комплекс конкурентних переваг і можливостей для швидкого виходу на траєкторію стійкого соціально-економічного росту.

Завданням державної політики на цьому етапі є детальне вивчення наявних можливостей підвищення соціально-економічної активності на перспективних напрямках економічного росту. Принципове значення при цьому має організація процесу виявлення базисних інновацій нового технологічного укладу, впровадження яких відкриє можливості для його розвитку й формування на цій основі передових виробничо-технологічних систем, розширення яких забезпечить вихід економіки регіонів на траєкторію стійкого росту. Одночасно з пошуком перспективних сил, виявлення оптимальних форм організації нових і модернізації діючих виробничо-технологічних комплексів на основі широкого поширення технологій сучасних і нового технологічних укладів, освоєння відповідних їм форм організації виробництва, збуту продукції, фінансування інвестицій.

Техніка прогнозування на цій стадії включає добре відомі методи технологічного прогнозування, моделі дифузії технологій, методи аналізу експертних оцінок, міждержавні зіставлення по основних напрямках НТП [2].

2. Аналіз наявних обмежень і погроз соціально-економічному розвитку регіонів.

Характерною рисою розглянутих вище закономірностей структурних депресій в економіці регіонів є сфор-

мована система відтворення й структури господарських зв'язків із можливостями нового технологічного укладу. Домінування несучасних форм організації виробництва, несприятливе макроекономічне середовище, неадекватність інституціональної структури економіки новим виробничо-технологічним можливостям створюють специфічну атмосферу структурної кризи, у якій відбувається параліч колишніх форм виробничо-господарської діяльності, нездатність діючої системи державного регулювання забезпечити ефективну соціально-економічну політику. Наростають труднощі підтримки навіть колишнього рівня економічної активності, знецінення капіталу, вкладеного у виробничі потужності й кваліфікацію зайнятих у багатьох галузях застарілого технологічного укладу.

Завданнями державної політики, спрямованої на усунення нерівномірного розвитку територій, в цій фазі є максимально повне виявлення обмежень, що стримують соціально-економічний розвиток регіонів, і своєчасна діагностика погроз їхньої появи й переходу в тенденції руйнування науково-виробничого потенціалу. Серед таких обмежень розвитку української економіки найбільш істотними є наступні [1].

У технологічній сфері — технологічна багатокладність української економіки й пов'язані з нею диспропорції: велика вага застаріваючих виробничих, що знижують ефективність всієї економічної системи, гальмуючи її швидку модернізацію; низька конкурентоспроможність і наростаюче технологічне відставання української економіки від рівня передових країн; сировинна зовнішньоторговельна спеціалізація економіки України на світовому ринку, що супроводжується нееквівалентним зовнішньоекономічним обміном з розвиненими країнами.

У відтворенні основного капіталу — українська інтенсивність відновлення основних фондів, уведення яких істотно менше вибуття; подолання цієї тенденції вимагає чотириразового збільшення інвестиційної активності.

У виробничо-організаційній сфері — значна частка нежиттєздатних, збиткових виробництв, конкурентоспроможність яких була підірвана виробничо-технологічною дезінтеграцією в ході кампанії масової приватизації, що зруйнувала господарські зв'язки й кооперацію виробництва, що спровокувала колосальний ріст витрат.

У сфері освіти й підготовки кадрів — погіршення якості утворення й виникнення розриву між поколіннями фахівців, що зумовлює руйнування наукових шкіл і втратою досвіду виробництва в багатьох сферах економіки.

В інституціональній сфері — відсутність інститутів, що забезпечують розширене відтворення, трансформацію заощаджень в інвестиції, ефективне розміщення грошових ресурсів, фінансування економічного росту. Концентрація капіталу й грошових потоків у спекулятивних операціях, відтік капіталу з виробничої сфери в сферу спекулятивних операцій й за рубеж, її демонетизація й криза неплатежів. Стійка дезінтеграція економіки, автономне існування великих прибутків сектора фінансових спекуляцій і низькодохідної й безгрошової виробничої сфери, що повністю блокує інвестиційну активність.

У макроекономічній сфері — українська несприятлива для виробництва й інвестицій структура економічних оцінок,

що визначає збитковість половини виробничих підприємств і невідповідність виробничих інвестицій.

У мікроекономічній сфері — відсутність адекватних мотивацій у поведженні менеджерів, орієнтація підприємницького поведження не на створення нових благ, а на перерозподіл вже створеного національного багатства, що склалася в результаті приватизаційної кампанії й привели до різкого падіння ефективності й криміналізації господарської діяльності на мікрорівні.

У зовнішньоекономічній сфері — крайня неефективність структури зовнішньої торгівлі, у якій домінують експорт сировини й імпорт готових виробів з характерним для неї нееквівалентним зовнішньоекономічним обміном. Триваючий масштабний вивіз капіталу як у формі відправлення засобів за рубіж, так і у формі ввозу іноземної наявної валюти з метою зменшення заощаджень населення.

Характеристика цих обмежень і виявлення механізмів їхнього формування й впливу на стан соціально-економічного розвитку регіонів країни повинні проводитися на попередній стадії розробки прогнозу. Саме на цій стадії прогнозування доречно використання традиційних методів екстраполяції сформованих тенденцій для виявлення вузких місць, обмежень і перешкод розвитку регіонів. Крім них, доцільне використання балансових і економетричних методів.

3. Постановка завдань державної регіональної політики з метою реалізації виявлених можливостей і усунення нерівномірного розвитку територій соціально-економічного розвитку регіонів.

Виходячи з аналізу виявлених обмежень і можливостей розвитку регіонів, постановка завдань реалізації останніх повинна одночасно вестися в технологічній, інституціональній, організаційній і макроекономічній площинах. На цій стадії прогнозування повинні виявлятися альтернативи соціально-економічного розвитку регіонів й формуватися основні сценарії мер державної регіональної політики для подальшого пророблення.

До останнього часу завдання державної політики спрямованої на усунення нерівномірного розвитку територій зв'язувалися з формальним здійсненням економічної реформи й формулювалися в показниках приватизації, лібералізації, стабілізації й інших інструментальних параметрів. У такій постановці не виникало альтернативності, а прогноз будувався на основі екстраполяції сформованих тенденцій і носив інерційний характер. Про негативні наслідки такого підходу вже говорилося вище. Офіційно оголошений перехід до нової регіональної політики, зі змістовними цілями соціально-економічного росту, життєзабезпечення й підйому добробуту населення, підвищення ефективності економіки висуває зовсім інші вимоги до якості макроекономічного прогнозування. При цьому альтернативність виникає у всіх сферах державної політики, яка повинна враховуватися в методиці макроекономічного прогнозування.

У технологічній сфері необхідно вирішити завдання формування виявлених потенційно конкурентоспроможних виробничо-технологічних систем сучасного й наступного за ним новітнього технологічних укладів і стимулювання їхнього росту разом з модернізацією су-

міжних виробництв. Для цього повинні бути вирішені проблеми вирощування на основі вже накопиченого науково-промислового з конкурентоспроможних на світовому ринку підприємств, стимулювання швидкого поширення технологій сучасного технологічного укладу, захисту внутрішнього ринку й заохочення експорту перспективної вітчизняної продукції. Одночасно повинні бути створені умови для випереджального становлення новітнього технологічного укладу, що включають державну підтримку відповідних фундаментальних і прикладних досліджень, розгортання інфраструктури підготовки кадрів необхідної кваліфікації, створення необхідної інформаційної інфраструктури, а також системи захисту інтелектуальної власності. При цьому необхідно враховувати наявні обмеження фінансового, інформаційного, кадрового потенціалу, що може бути мобілізований на пріоритетних напрямках науково-технічної політики.

Пошук оптимальних напрямків науково-технічної політики й стимулювання технологічних змін повинен вестися на перетинанні з перспективних технологій сучасних і новітнього технологічних укладів, з одного боку, і наявних в Україні виробничо-технологічних можливостей — з іншої сторони. Результатом цього пошуку повинне стати безліч перспективних напрямків розвитку вітчизняного науково-виробничого потенціалу, на якому надалі повинні вибиратися пріоритети державної науково-технічної політики.

В інституціональній області необхідно вирішити завдання формування такого господарського механізму, що забезпечив би перерозподіл ресурсів із застарілих і безперспективних виробництв у виробничо-технологічні системи сучасних і нового технологічних укладів, концентрацію ресурсів у крапках їхнього росту, модернізацію економіки, підвищення її ефективності й конкурентоспроможності на основі поширення нових технологій. Вирішенню цього завдання повинні підпорядковуватися заходи щодо приватизації держпідприємств, регулювання зовнішньої торгівлі, фінансова й кредитна політики.

Інституціональна структура економіки включає в себе загальні механізми регулювання ринку та специфічні інструменти, що розрізняються залежно від особливостей і фаз розвитку національних економічних систем. У нинішній фазі системної кризи необхідно вирішити завдання вибору оптимальних інструментів стимулювання інвестиційної й інноваційної активності, формування механізмів трансформації заощаджень в інвестиції, пошуку ефективних форм інтеграції приватних і суспільних інтересів у різноманітних організаційних формах. Вирішення цього завдання має безліч альтернатив, вибір яких визначається, з одного боку, системою цілей державної регіональної політики, а з іншого боку, наявним організаційно-кваліфікаційним потенціалом системи державного регулювання.

Ті ж завдання необхідно вирішувати в області вдосконалення організаційно-виробничої структури соціально-економічного розвитку територій — важливо стимулювати такі форми інтеграції фінансових, виробничих, торговельних, науково-дослідних і освітніх організацій, які могли б стійко розвиватися в умовах міжнародної конкуренції, забезпечувати безперервне підвищення ефективності

виробництва на основі своєчасного освоєння нових технологій.

Ці форми можуть істотно розрізнятися за галузями економіки, залежно від звичних способів організації виробництва, стереотипів підприємницького поведження, вимог міжнародної конкуренції, особливостей антимонопольного законодавства, групових інтересів і міжособистісних відносин. Оптимізація й навіть просто раціоналізація вибору форм організаційно-виробничих структур повинні здійснюватися в ітераційній взаємодії органів державного регулювання, наукового співтовариства й ділових кіл з облікком вже сформованого розподілу прав власності на виробничі й інтелектуальні активи, що сформувалися за допомогою коопераційних зв'язків, відносин конкуренції й партнерства.

ВИСНОВКИ

Отже, напрями державної політики, спрямованої на усунення нерівномірного розвитку територій повинні забезпечувати сприятливі умови для рішення перерахованих завдань, гарантуючи вигідність виробничої діяльності, привабливий інвестиційний і інноваційний клімат, підтримку конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, сприяючи подоланню дезінтеграції економіки, нормалізації грошового обігу й обороту капіталу у виробничій сфері, підтримці сприятливих для зростання виробництва цінкових пропорцій і інших параметрів господарського механізму. Державна регіональна політика завжди альтернативна, і вибір її інструментів повинен визначатися змістовними цілями й пріоритетами соціально-економічного розвитку територій, а не підмінюватися формальними індикаторами й технічними параметрами.

Варто також додати, що постановка завдань державної політики спрямованої на усунення нерівномірного розвитку територій є ключовим етапом розробки прогнозу соціально-економічного розвитку регіонів. Цей етап повинен містити в собі безліч сценарних розрахунків різних сполучень завдань у різних сферах державної політики. У сукупності ці сполучення утворюють багатомірну безліч альтернатив, кожна з яких характеризується своїм набором мір і сценарієм соціально-економічного розвитку територій. Вибір оптимального сценарію державної регіональної політики на цій безлічі альтернатив повинен стати кінцевим результатом розробки прогнозу соціально-економічного розвитку територій. При цьому важливо враховувати зворотний вплив обраних напрямків державної регіональної політики на сценарій соціально-економічного розвитку регіонів.

Література:

1. Бофингер П., Слассбек Г., Хоффманн А. Економіка ортодоксальної монетарної стабілізації: пример Росии, України и Казахстана // Вопросы экономики. — 2007, № 12. — С. 35—42.
2. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. — М.: Экономика, 1989. — 240 с.
3. Шумпетер Й. Теория экономического роста. — М.: Прогресс, 1982. — 310 с.
4. Kleinknecht H. Observation on the Shumpeterian Swarming of Innovation // Futures. 2001. № 4. — P. 36—52.
5. Solow R.M. On Theories of Unemployment // American Economic Review 2006. — N 70. — P. 1—12.